

DÁL PŘECE NEJDEME SAMI... S LIDMI JEŽÍŠOVY CESTY

Skutky apoštolů jsou koncipovány jako *druhý díl Lukášova evangelia*. Jejich záměr je stejný – projít, uspořádat a předat tradici, která tentokrát zaznamenává to, jak se evangelium šířilo do světa. S koncem Ježíšova pozemského působení totiž nekončí jeho příběh – ten pokračuje v apoštolech a ve všech, kteří se dají pozvat na Ježíšovu cestu. Příběh není uzavřen, ale pokračoval, pokračuje a bude pokračovat tam, kde se protne Ježíšův příběh a naše životní cesta.

O autorovi Skutků toho příliš nevíme, tradice ho nazývá Lukáš (ve vlastních spisech jeho jméno nenajdeme) a považuje ho za Pavlova průvodce (ad Fil 24; 2Tim4,11; Kol 4,14 označen jako lékař). Nepatřil ani k první generaci křesťanů a nebyl přímým svědkem toho, co popisuje. Jeho jazyk a styl prozrazují řecky vzdělaného člověka. Zároveň je ze spisu zřejmá velmi dobrá znalost židovské zbožnosti. Z toho se vyvozuje, že mohl patřit k bohobojným, kteří s židovstvím sympatizovali. Spis vznikl pravděpodobně mezi léty 80 a 90 po Kristu (zničení chrámu v Jeruzalémě v r. 70 považuje za minulost). Místo vzniku je nejasné, snad některé město v Malé Asii.

Skutky nejsou dějiny ve smyslu objektivního zpracování historických pramenů, ale jsou kázáním o Bohu živém a přítomném ve světě. Můžeme se na Skutky dívat jako na vyprávění o „archetypu“ církve – znovu a znovu se dějí podobné příběhy. Můžeme je číst jako „sen o církvi“ – mít sny a poměřovat svou praxi s ideály je důležité. Ve Skutcích můžeme pro své konkrétní společenství zaslechnout a zvnitřnit si určitou „vizi“ či „program“.

To všechno nám ukazuje, že nejde o vědeckou historii. Zároveň ale *Skutky zachycují svým způsobem skutečnost* rané církve, nejde o mýtus nebo vymyšlené pohádky bez opory v realitě. S dějinami se Skutky nevyklučují. Vždyť i my dnes jsme součástí stejné církve, existuje zde kontinuita – a je to třeba připomínat i v roce, kdy slavíme krátkých 100 let trvání Českobratrské církve evangelické.

Ideálním *literárním adresátem* je Theofilos (Bohumil), vzdělaný muž z vyšší vrstvy. *Skuteční čtenáři* jsou křesťané z pohanů, pravděpodobně z okruhu tzv. bohobojných a helénizovaní židé. Proto není divné, že Lukáš tak často používá argumenty z Písma, přestože nepíše primárně pro Židy. Pro Lukáše je židovství základ, proto o něm musí mluvit i pro své nežidovské čtenáře, ale není to konec.

Pro pochopení Skutků je dobré vnímat *způsob Lukášovy redakční práce*. Lukáš se nevěnuje jednotlivým postavám od začátku jejich příběhu až do konce. Pokračování příběhu ho v určitém momentu nápadně přestane zajímat. Když jsme hledali obraz, který by to dobře ukázal, napadl nás reflektor v potměšlém jevišti: v jednu chvíli do kuželu světla vstoupí postava, my s napětím sledujeme její příběh a když postava podle Lukáše dokončí to zásadní ze svého poslání, ustoupí opět do šera. A Lukáš „si posvítí“ na další. V šeru tak zůstává například další osud Jeruzalémského sboru, život Filipa i královského úředníka z Etiopie, závěr života Petra i Pavla, atd. V tom šeru lidé a společenství nemizí, ale existují, rozvíjí se – tak se to ukazuje, když se do některých sborů vrací jejich zakladatelé a utvrzují je ve víře. Bůh je věrný i těm, kteří zrovna nejsou v záři reflektorů.

Lukášovi však nejde o hrdiny, chce ukázat, jak šlo evangelium do celého světa. Svět je totiž plný různých lidí a ty má dobrá zpráva o Ježíši zasáhnout a proměnit jejich životy. Zásadní součástí lukášovské teologie je *univerzalizmus – evangelium je tu pro každého*. Spása není jen pro vyvolené. Důležitou výpovědí je Petrovo vyznání (Sk 10,34 – Nyní skutečně vidím, že Bůh nikomu nestrání, ale v každém národě je mu milý ten, kdo v něho věří a činí, co je spravedlivé.), které Skutky příběhově rozvíjí. Je zajímavé si všimnout, koho evangelium zasahuje, které postavy Lukáš „vytáhl na světlo“ – jsou to chromí, slabí, vdovy, nezpůsobilí (pro bohoslužbu i pro rodinný život – eunuch), cizinci, ženy, příslušníci nepřátelského státu (úředníci, vojáci), pohané. Lukáš názorně ukazuje: Bůh je otevřenější, než jsme si mysleli. A toho je třeba se držet i dnes.

Silným motivem Skutků je *svoboda a odvaha hlásat evangelium* (řec. *parrésia*). Nejde v první řadě o hrdinství nebo v povaze zakotvenou odvážnost, ale o vnitřní klid a vědomí svobody v Bohu, který umožňuje být svědkem v mnoha situacích, hlásat evangelium „vhod či nevhod“ (2Tim 4,2). Zároveň také je čas od času třeba připomenout, že evangelium je třeba předávat

v jeho komplexnosti (nezastírat utrpení Mesiáše, neopomíjet dary a působení Ducha atd.).

Koncepce Lukášova dvojdíla je jasná – Ježíš je střed dějin. S Ježíšovým odchodem začíná *věk Ducha, věk církve*. Ježíšův příběh ve světě nekončí. Duch svatý (živý přítomný Kristus, Bůh s člověkem) používá, zmocňuje, povolává svědky, hýbe vším děním. Z Ducha svatého se při Letnicích rodí církve. Ve Skutcích na téma církve (čím církev má být, co dělá církve církví, jak působí) narazíme nejen při zakládání sborů, ale i na zvláštních místech – například ve vězení nebo na potápějící se lodi.

Pokud se chcete dozvědět o Skutcích více, vyšel česky komentář v řadě Malý stuttgartský komentář, díl 5, Skutky apoštolů (Klaus Kliesch, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999). Informace najdete také v knize Vznešený Teofile od Petra Pokorného (Třebenice: Mlýn, 1998).

Jak se nás to týká? Někdo by vykládal Skutky jako dávno minulý příběh. Pak se nás ale osobně netýká. Jiný by řekl, že prožíváme (máme prožívat) úplně stejné věci jako v apoštolské době. Pak se dostaneme do úzkých, pokud stejné věci neprožíváme. Nebo existuje nějaká jiná varianta? Při přípravě jsme identifikovali čtyři témata, kde může vznikat při čtení Skutků napětí a pokusili jsme se vysvětlit náš přístup.

Do jaké hloubky pracovat s dobovým pozadím? Velkým tématem Skutků je historická situace na počátku křesťanství. Ke křesťanství přidali nejdříve Židé. Již brzy vznikl konflikt mezi těmi, kdo vyrostli v židovském prostředí a těmi, kdo vyrůstali v porečtěném, helenizovaném prostředí. Jádrem sporu bylo patrně postavení chrámové bohoslužby a dodržování Zákona v novém hnutí. Protože v Jeruzalémě mezi Židy posilovalo přísné pojetí víry a dodržování Zákona, je pravděpodobné, že i ranně-křesťanský sbor v Jeruzalémě trval na dodržování Zákona, aby své židovské bratry a sousedy nepohoršoval. Považovali to za správné a patřící do křesťanství. Ovšem křesťanství se šířilo nejen mezi Židy, kteří neměli problém s helénskou kulturou, mluvili řecky a nedodržovali Zákon tak přísně, ale také mezi bohobojné a skutečné pohany.

Bohobojní byli lidé, kteří se nenarodili jako Židé, ale věřili v jednoho Boha. Přistoupit k židovství se vším všudy (obřízka, dodržování Zákona) bylo náročné, přesto to někteří udělali, tzv. proselyté. Jiní to neudělali.

Někteří z nich se stali křesťany, když se setkali s evangelijní zvěstí. Byli nové víře otevření, pro ně „se křesťanská nabídka stala atraktivní možná i pro svoji nevázanost na kultovní a další rituální předpisy Zákona a pro univerzální pojetí platnosti spásy“ (M. Ryšková, Pavel z Tarsu). Když Skutky mluví o obrácení pohanů (Sk 11,20n), pravděpodobně se jedná právě o takové sympatizanty. Tito bohobojní mají ve Skutcích zvláštní postavení, je možné, že i autor byl jeden z nich.

Jak s tím nakládat v přímé katechetické práci? Je snadné se utopit ve vysvětlování a stále mluvit o pohanokřesťanech a židokřesťanech a dětem tak příběh vzdálit. Je ale možné promýšlet a stále si připomínat, že jádrem je otevřenost evangelia všem, univerzalita spásy. Ať už mají jakýkoliv původ, sociální postavení, národnost, náboženství, nebo jsou to jen sympatizanti – se všemi Ježíšova cesta počítá a to je aktuální i dnes.

Zázraky a jejich místo. Ve Skutcích se setkáváme se zázraky, které působí apoštolové. Když Lukáš psal Skutky, mohl před sebou mít vlastní slova apoštola Pavla, který v 2Kor 12,12 píše: *Znaky mého apoštolství se mezi vámi s přesvědčivou vytrvalostí, v znameních, dívech a mocných činech.* Působení Pavla jako apoštolské autority a Kristova svědka provázely události, které takto popisuje, jinak by se na ně nemohl odvolávat. Zároveň je dobré vnímat, že prvně mluví o vytrvalosti víry, která se projevuje v slabosti, nikoliv v zázračných skutcích. Apoštolové jsou, stejně jako Ježíš, ve věci zázraků zdrženliví. Nejsou v první řadě zázračnými léčiteli, tím se jejich působení nevyčerpává. Rozhodně zázraky nechtějí vzbuzovat víru, ale odpovídají na konkrétní nouzi lidí, se kterými se setkávají. Víra, kterou Ježíš vyžaduje a apoštolové praktikují, je důvěra, že Boží hojivá síla není u konce ani v okamžiku, kdy jsou lidské možnosti vyčerpány.

Zázraky ve Skutcích jsou projevem jedinečné autority apoštolů jakožto hodnověrných svědků Kristovy smrti vzkříšení. V jejich zvěstování je mocně přítomen Kristus. Některé ze zázraků jsou popisovány na rozdíl od zázraků v evangeliích až v téměř bulvární rovině (uzdravuje Petrův stín), snad je za tím autorova snaha ukázat, že moc evangelia nezeslábla. Na jiných místech jsou však zázraky obvyklejší – v evangeliích je bouře utišena, ve Skutcích loď troskotá, ale všichni dosáhnou třetího dne záchrany.

Evert Jonker dělí zázračné příběhy na 1. uzdravení (příběhy proti krachu života), 2. vzkříšení z mrtvých (proti tomu, že na konci není nic), 3.

vymítání zlých duchů (proti démonům a mocnostem), 4. zázraky hojnosti (proti nedostatku a chudobě), 5. vysvobození z nouze (proti strachu). Z toho nachází ve Skutcích vše, krom zázraků hojnosti. (Zato se ve Skutcích hodně mluví o diakonii a pohostinnosti, pozn. ms.)

Při práci se zázračnými příběhy je dobré si všímat, jakou mají stavbu a do jakého kontextu jsou zasazeny, věnovat pozornost jednajícím osobám. Je dobré si připomenout funkci tohoto kterého zázraku, jak se mění situace lidí, kterých se to týká. Cílem práce s dětmi může být povzbuzení důvěry v Boží hojivou, sytící, očišťující moc, která nekončí s lidskými možnostmi.

K dalšímu studiu: VOKOUN, Jaroslav: *Jak dnes zvěstovat Kristovy zázraky*. Getsemany 2/1994, <<https://www.getsemany.cz/node/1638>>; JONKER, Evert: *Aby se Slovo dostalo ke slovu*. kapitola 3. Uzdravovat (str. 65nn). Beňšov: Eman, 2006

Duch svatý – hlavní postava Skutků

Duch svatý vystupuje v knize jinak, než kdekoli v Bibli: jako skutečná jednající postava. Lze říci, že je hlavní postavou Skutků, protože zasahuje v klíčových okamžicích. Duch „naplní“ učedníky, způsobil jazykové dorozumění a založí církve (Sk 2). Duch „řekne“ Filipovi, aby oslovil nečistého eunucha z Etiopie (Sk 8), Petra upozorní na sluhu pohana Kornélia (Sk 10,19), a při bohoslužbě v Antiochii „řekne“, aby byli Pavel s Barnabášem vysláni na misijní cestu (Sk 13,2). Cestou jim Duch „zabraňuje“ jít do některých míst (Sk 16,6–7) a vede je jinam. Nakonec Pavla „nutí“ jít do Jeruzaléma a „ohlašuje“ mu, jak skončí (Sk 20,22–23).

Činy Ducha nejsou jednorázovými zázraky, jak by se mohlo zdát při povrchním čtení Skutků. Že Duch takto „jedná“, souvisí se třemi záměry autora knihy:

1) *Zdůraznit jednotu různorodých postav knihy* (ale i současné církve nebo našeho sboru). Ať Pavel nebo Petr, Lydie nebo Tabita, apoštol nebo diakon, voják nebo presbyter, všichni jsou vedeni jedním Duchem, Duchem Ježíše Krista.

2) *Ukázat, že život křesťana* (i sboru nebo církve) *je Božím nástrojem* a odehrává se ve větším Božím plánu. Co mohlo být pro Pavla cestovní nepříjemností, to pochopil autor jako „zabránění“ ze strany Ducha. Co bylo pro Filipa zvědavostí, to chápal autor jako vnuknutí Ducha. Postavy Skutků

jsou – a často o tom samy ani nevědí – figurami na šachovnici Boží spásy. Je to krásná zvěst: křesťan se svými úspěchy a neúspěchy, trápeními i radostmi, životem i smrtí je součástí něčeho mnohem většího, Božího díla zde na zemi.

3) Říct, že *otevření spásy nám ne-židům je rozhodnutí Ducha* – tedy Boží. Všímněme si, kolik ze zásahů Ducha ve Skutcích souvisí právě s touto otázkou! Filip i Petr díky tomu mění svůj pohled na věc a Pavel je rovnou vyslán na cestu k pohanům. Také viditelný dar extatického mluvení v jazycích slouží především jako znamení přijetí pohanů (Sk 10,44 a 15,8).

V knize najdeme i text, který říká, jak Ducha chápat nemáme: je to příběh Šimona Mága (Sk 8). Šimon rozumí seslání Ducha jako „moci“ nebo energie, kterou může člověk získat, vyvolávat ji v sobě a v druhých, disponovat s ní. To je zásadní omyl: ne my ovládáme Ducha pomocí triků nebo duchovních metod, ale je to on, kdo nás proměňuje a vede, kdy a kam chce. To je důležité si připomenout tam, kde čteme o gestu vzkládání rukou (Sk 9,17 a mnohé jiné). Nejde o duchovní manipulaci, ale o prosbu o Boží jednání, kterou církev používala a používá dodnes. Skutky říkají: Duch je Bůh, který svrchovaně vstupuje do našeho příběhu.

Křest – třikrát jinak, a přece jeden

V knize Skutků najdeme různé označení praxe křtu (křest Janův, křest ve jméno Ježíšovo, křest Duchem svatým). Má to dva základní důvody: jednak různé termíny ukazují postupné osvojování křtu ranou církví, jednak se ve křtu začíná projevovat záměr Ducha svatého otevřít církev ne-židům.

1) *Křest Janův*. V židovství byl rozšířený křest, který zavedl už Jan Křtitel. Člověk se nechal ponořit do vody a dával najevo, že činí pokání a připravuje se na přicházející Boží soud. Podle Skutků (např. 19,1–7) Janův křest pronikl i do neizraelských provincií. Tito Janovi učedníci nejsou znovu křtěni, ale je jim vysvětlen hlubší význam Ježíšova křtu a vkládáním rukou vyprošen dar Ducha. Křest je jedinečné, neopakovatelné znamení.

2) *Křest ve jméno Ježíše Krista* nahrazuje křest Janův. Je to hlubší pochopení, protože pokřtěný je spojen s Kristem. „Ve jménu“ přitom znamená, že křest vykonává sám Kristus, není to jen lidský úkon. *Ke křtu patří dar Ducha svatého*: „Každý z vás ať přijme křest ve jméno Ježíše Krista na odpuštění svých hříchů, a dostanete dar Ducha svatého“, říká Petr (Sk 2,38).

3) Hádankou knihy Skutků je Ježíšovo *poslání křtít Duchem svatým*: „Jan křtil vodou, a vy budete křtít Duchem svatým“ (J 1,5). Co tato slova

znamenaají, odhalí Petr při setkání s pohanem Kornéliem. Během jeho kázání je Kornéliovi dán dar Ducha svatého, což Petr vyloží jako naplnění Ježíšova poslání (Sk 11,16–17). Ne vůdcové církve, ale sám *Duch má křestní iniciativu*, Duch určuje nové hranice církve a otvírá ji těm, které jsme dosud měli za nehodné spásy.

Duch tedy není něco navíc, co se ke křtu přidává, co někdo dostane a jiný ne. Příběhy ve Skutcích nám ukazují různé situace, kdy a jak se dar projeví: v Samaří jsou lidé pokřtěni, ale Duch se projeví později (Sk 8,14–17); naopak v Cesareji dostávají nejprve Ducha, a pak jsou pokřtěni (Sk 10,48); a konečně v Efezu je pokřtěným současně dán dar Ducha. Tím nám Skutky zdůrazňují Boží iniciativu: *Duch se dává všem pokřtěným*, tehdy a tak, jak on sám chce.

Výtvarné znázornění — jak pracovat s plakátem

Pro znázornování práce se Skutky nabízíme plakát, inspirovaný způsobem Lukášovy redakční práce. Sami si ho snadno vyrobíte — na velký černý či tmavý papír (tabuli) umístíte nahoru obrázek evangelisty Lukáše. K němu obrázek reflektoru, „rozsvítíte ho“ pomocí výseče kruhu, trojúhelníku žlutého či světlého papíru. Do tohoto „světla“ budete každé setkání stavět postavu, o které bude v setkání řeč. Černobílé postavy, na které jste si vyprávěním posvítili, mohou během setkání dostat barvu — děti je vybarví. Když se o postavách již nevypráví, připevní se na černou část plakátu, aby ve světle uvolnily místo dalším.

V okénku do bohoslužeb, čase vyhrazeném dětem, můžete vždy položit otázku: Tak na koho si dnes Lukáš posvítí? Na koho dopadne světlo našeho reflektoru, abychom se o něm dozvěděli víc? Můžete dětem vždy předat postavu, o které si budou vyprávět.

Odkazy na černobílé postavy a reflektor najdete nad výpisem katechetického cyklu, na adrese <https://katecheze.evangelnet.cz/cykly/dal-prece-nejdeme-sami-iv>.

Za katechetickou skupinu Marta Sedláčková a Jiří Bureš